

MODELOVANIE URBANONÝM VYBRANÝCH SPIŠSKÝCH MIEST (STARÁ ĽUBOVŇA, PODOLÍNEC, SPIŠSKÁ BELÁ, KEŽMAROK)

Kamila Kaletová

Katedra slovenského jazyka a komunikácie, Filozofická fakulta UMB, Banská Bystrica
kamila.kaletova@student.umb.sk

Abstract

Modelling of urbanonyms of selected towns of Spiš

The aim of this article is to present modelling and models of urban areas of selected towns in Spiš region. These are the towns of Stará Ľubovňa and Podolíneec, located in the district of Stará Ľubovňa, and the towns of Spišská Bela and Kežmarok, belonging to the district of Kežmarok in the east of Slovakia in the Prešov region. The collection of urbanonyms was obtained primarily through Internet sources - updated maps or general binding ordinances of the towns (available on the Internet). Through field study, where we spoke with the townspeople, we were able to verify the reliability of the extracted data and the reasoning behind the names. The work's methodology involved modeling urbanonyms using P. Odaloš's modeling idea, which he also applied to modeling chrematonyms, toponyms, and cosmonyms. Our work is organized into two parts: a theoretical section where we describe the fundamental onomastic notions and the modeling technique, and a practical section that is divided into two sections. The model analysis of the urbanonyms of specific cities is highlighted in the first section. The functional members of the A1 model are discussed in the second section, where we pay particular attention to the semantics and quantitative representation of the members. We conclude by generalizing the research results.

Keywords: onomastics, urbanonyms, modelling, towns in Spiš

1. Teoreticko-terminologické východiská výskumu

Ako sme naznačili v abstrakte, v štúdií sa venujeme modelovaniu urbanoným. Termín urbanonymum J. David (2017) charakterizuje ako vlastné meno označujúce objekt ležiaci v katastri mesta. P. Odaloš (2024 v tlači) urbanonymum chápe „ako vlastné meno v urbanonymizovanom priestore (mesto, obec)“. V rámci nášho výskumu sa venujeme modelovaniu názvov ulíc, námestí, častí jednotlivých miest, alejí a ciest.

Teória modelovania nie je novým pojmom v rámci onomastiky. Môžeme povedať, že k začiatkom modelovania prispel a teóriu modelovania ako prvý rozpracoval Vincent Blanár (1978, 1983) na materiáli živých osobných mien. Medzi ďalších lingvistov, ktorí prispeli k rozpracovaniu tejto teórie, patria napríklad Jana Pleskalová (1992), Rudolf Šrámek (1972), Ľuba Sičáková (2007), Jaromír Krško (2009) Andrej Závodný (2010) (a i.) (1).

K rozvoju teórie modelovania prispel aj banskobystriický lingvista Pavol Odaloš, ktorý prvýkrát predstavil východiská svojej koncepcie modelovania v roku 2015 na materiáli chrematoným (*Modelovanie a modely chrématoným*). Jeho koncepcia modelovania našla uplatnenie pri modelovaní rôznych typov chrematoným, napríklad *vlastných mien piva* (Odaloš, 2021), *vlastných mien nealkoholických nápojov* (Rožai, 2021), *vlastných mien čaju, kávy a cukrovíniek* (Gondeková, 2021), *vlastných mien vodiek* (Kolenčíková, 2021) alebo *názvov slovenských poisťovní a bánk* (Chomová, 2020). Aktuálne prebieha projekt **VEGA 1/0378/23 Synchronne modely a modelovanie toponým a kozmoným** pod vedením P. Odaloša, ktorého hlavným cieľom je predstaviť modelovanie jednotlivých toponým a kozmoným na základe vykonaných terénnych výskumov, analýz dostupných webových stránok a publikovaných monografií, zborníkov, prác a príspevkov v časopisoch.

Modelovanie v rámci onomastiky je špecifická činnosť, ktorej výsledky je potrebné pomenovať novými (onomastickými) termínmi. Vyformované modely na úrovni obsahu sa pomenúvajú termínmi: obsahový model (V. Blanár), vzťahový model (R. Šrámek), motivačný model (J. Pleskalová) a model A1 (P. Odaloš). V. Blanár zastrešuje obsahový, motivačný a slovotvorný model termínom *pomenovací model*. R. Šrámek tiež používa model propriálne pomenovacieho aktu a slovotvorný/názvotvorný model (Odaloš, 2023).

„Onymický model má v rámci systémovo-lingvistického prístupu k onymii centrálnu postavu, pretože je jednotkou onymického systému. Modelovanie je činnosť, prostredníctvom ktorej vznikajú modely. Modelovosť je vlastnosť onomastiky, ktorá sa prejavuje vytváraním modelov a ich skúmaním (klasifikovaním, komparovaním) za účelom modelovaného predstavenia onymie.“ (Odaloš, 2015).

V. Blanár a P. Odaloš zostavujú model na základe antroponomastických a chrématonomastických príznakov. R. Šrámek v rámci ojkonomastiky a J. Pleskalová pracujú so všeobecnými obsahovo-sémantickými kategóriami (Odaloš, 2023).

Urbanonymá vybraných spišských miest budeme modelovať podľa metodiky rozpracovanej P. Odalošom, ktorý na označenie modelu používa termín *model A1* (Odaloš, 2015) (2). Hoci bol tento model spočiatku používaný pri modelovaní chrématoným, uplatnenie nachádza aj pri modelovaní iných typov oným, pričom ho možno považovať za ekvivalent modelov rozpracovaných V. Blanárom a R. Šrámkom. Model A1 je profilovaný ako nástroj na mapovanie sémantických charakteristík typov urbanonymických objektov, pričom vzniknuté modely urbanoným sa budú prenášať do funkčných členov s onymickou hodnotou. (Odaloš, 2024 v tlači). *Model A1* teda môžeme dať do súvisu so *vzťahovým modelom* Rudolfa Šrámka (1999) a s *obsahovým modelom* Vincenta Blanára (2008). Model A1 vytvárajú funkčné členy, ktoré môžeme zaradiť do dvoch skupín, a to: 1. funkčné členy vyjadrujúce sémantický príznak, ktorý signalizuje typ onymického vzťahu, a 2. funkčné členy vyjadrujúce ďalšie sémantické príznaky, pričom v rámci modelovania urbanoným sa používajú tieto funkčné členy (Odaloš, 2024 v tlači):

Funkčný člen signalizujúci typ onymického vzťahu pri vytváraní modelu:

U – urbanonymum.

Funkčné členy vyjadrujúce ostatné sémantické príznaky: PÚ – príslušnosť k územi, HCH – honorifikačná charakteristika, VL – vlastnosť, FL – flóra, resp. rastlinstvo, FA – fauna, resp. živočíšstvo, PČ – príslušnosť k času, PN – príslušnosť k národu.

Pri modelovaní využíva P. Odaloš aj ďalšie termíny. Podľa autora (Odaloš, 2024 v tlači) „sémantické pole onyma je kombinácia sémantických príznakov vo vlastnom mene, ktoré je vyjadrením funkčných členov“. Taktiež je východiskom slúžiacim na zovšeobecnenie. Ďalším termínom je typ onymického modelu, ktorý „vzniká na základe používania sémantického poľa príznakov vo viacerých modeloch, (...) obsahuje sémantické pole v rôznych kombináciách sémantických príznakov“ a reprezentuje ho „forma vyjadrenia najfrekventovanejšieho onymického modelu s použitým sémantickým poľom“ (Odaloš, 2024, v tlači).

2. Vybrané metodické aspekty modelovania skúmaných urbanónym

Na základe jazykovej podoby urbanónym je potrebné objasniť vybrané hľadiská zápisu funkčných členov v modeli A1. Ak funkčný člen U (prezentovaný druhovými určeními typu ulica, námestie a pod.) netvorí súčasť vlastného mena, napr. (ulica) *Nad kaštieľom*, tak ho v modeli uvádzame v zátvorkách, čím vyjadrujeme fakt, že ide o urbanonymum. Ak je daný funkčný člen súčasťou urbanónyma (t. j. v propriu je formálne vyjadrený, napr. *Zámocká ulica*), v modeli bude umiestnený na príslušné miesto spolu s ostatnými funkčnými členmi a bez zátvoriek. Napríklad *Ulica Ladislava Medňanského* má model A1 = U + HCH a (ulica) *Nad kaštieľom* má model A1 = (U) + PÚ.

3. Modelovanie urbanónym

V tejto podkapitole sa venujeme analýze onymických modelov urbanónym jednotlivých spišských miest, ktorá ozrejmuje osobitosti pomenovacieho procesu a formálnej štruktúry urbanónym v štyroch skúmaných mestách.

3.1. Modelovanie urbanónym v Starej Ľubovni

Okresné mesto Stará Ľubovňa mnohí z nás poznáme ako spišské mesto s bohatou históriou. Podľa dostupných informácií počiatky mesta siahajú až do stredoveku, konkrétne do r. 1292, z ktorého pochádza najstaršia písomná listinná zmienka o meste. Stará Ľubovňa sa rozvíjala pomerne rýchlo. Významný bol aj rok 1364, keď boli mestu Ľudovítom I. udelené privilégia. Kráľ Starú Ľubovňu povýšil na kráľovské mesto, ktoré malo podobné práva ako iné významné uhorské mestá. V rovnakom roku mesto dostalo ďalšie významné výsady, ktoré napríklad povoľovali usporadúvať výročné trhy, tzv. jarmoky (podľa nich je v meste pomenovaná *Jarmočná ulica*). Mesto sa na dlhých 360 rokov (od r. 1412) ocitlo v rukách

poľských kráľov (3). Dominantou mesta je aj Kostol sv. Mikuláša, po ktorom je pomenované aj jedno z dvoch námestí mesta (*Námestie sv. Mikuláša*). (4)

Zoznam urbanoným Starej Ľubovne (spolu s mestskou časťou Podsadek (P) a Šibeničná hora (ŠH)) (5) sme čerpali najmä zo Všeobecne záväzného nariadenia mesta zo 6. 12. 2012, ktoré obsahovalo spolu 37 názvov ulíc a námestí (6). Informácie o novovzniknutých (štyroch) uliciach, ktoré neboli spomenuté vo Všeobecne záväznom nariadení mesta, sme čerpali z aktualizovaných máp (7). Motivácie vzniku názvu týchto novovzniknutých ulíc sme získali z miestnej reportáže (8). V Starej Ľubovni bolo terénnym výskumom získaných spolu 41 urbanoným.

Z hľadiska počtu funkčných členov tvoriacich model A1 nachádzame v analyzovanom súbore iba dvojčlenné modely (čo platí aj pre modely A1 v ostatných skúmaných lokalitách).

Typ onymického modelu $A1 = HCH + U$ prezentuje najpočetnejší model $A1 = HCH + U$, ktorý je kombináciou sémantického poľa $HCH + U$ v modeloch $A1 = HCH + U$ a $A1 = U + HCH$.

Model $A1 = HCH + U$ (11): *Bernolákova ulica, Hviezdoslavova ulica, Komenského ulica, Ľubomírska ulica (ŠH), Mariánska ulica (ŠH), Michalská ulica (ŠH), Rastislavova ulica (ŠH), Sládkovičova ulica, Štúrova ulica, Vansovej ulica, Zámorského ulica.*

Model $A1 = U + HCH$ (6): *Námestie generála Štefánika, Námestie svätého Mikuláša, Ulica 1. mája, Ulica 17. novembra, Ulica Janka Kráľa, Ulica SNP.*

Typ onymického modelu $A1 = PÚ + U$ reprezentujú modely $A1 = PÚ + U$ a $A1 = (U) + PÚ$, ktoré obsahujú kombináciu sémantického poľa $PÚ + U$.

Model $A1 = PÚ + U$ (12): *Jarmočná ulica, Levočská ulica, Mýtna ulica, Obchodná ulica, Poľská ulica, Popradská ulica, Prešovská ulica, Tatranská ulica, Tehelná ulica, Továrenská ulica, Vsetínska ulica, Zámocká ulica.*

Daný model A1 je v súbore najfrekvencovanejší.

Model $A1 = (U) + PÚ$ (2): *Podsadek (P), Za vodou.*

Typ onymického modelu $A1 = VL + U$ reprezentujú frekvenčne odlišné zastúpené modely $A1 = VL + U$ a $A1 = U + VL$, ktoré obsahujú kombináciu sémantického poľa $VL + U$.

Model $A1 = VL + U$ (5): *Budovateľská ulica, Farbiarska ulica, Garbiarska ulica, Mierová ulica, Okružná ulica.*

Model $A1 = U + VL$ (2): *Ulica duklianskych hrdinov, Ulica obrancov mieru.*

Ďalšie dva modely nevytvárajú samostatné typy onymických modelov:

Model $A1 = PČ + U$ (2): *Letná ulica, Zimná ulica.*

Model $A1 = FL + U$ (1): *Lipová ulica.*

Funkčné členy FA (fauna) a PN (príslušnosť k národu) neboli pri modelovaní použité.

3.2. Modelovanie urbanoným v Podolínci

Podobne ako Stará Ľubovňa aj Podolínec, patriaci do okresu Stará Ľubovňa, má bohatú históriu. Prvá písomná zmienka o Podolínci pochádza z roku 1235. Je to listina, ktorú vydal pápež Gregor IX. v Perugii, keď sa mu krakovský biskup Wislaw (1231 – 1242) sťažoval, že ostrihomský biskup mu berie desiatky z kostola Panny Márie (s ktorým priamo súvisí urbanonymum *Mariánske námestie*). Táto zmienka potvrdzuje existenciu Podolínci už v stredoveku a dokazuje jeho históriu a význam ako obchodného a administratívneho centra v tomto období. Mesto získalo mestské právo v 14. storočí a bolo dôležitým obchodným a remeselným centrom v regióne. Jeho historické centrum je bohaté na architektonické pamiatky (kostoly, historické budovy, opevnenia a pod.) (9). Podobne ako Stará Ľubovňa aj mesto Podolínec bolo súčasťou poľského zálohu, čo ovplyvnilo i históriu mesta (viac o zálohu v poznámke (3)).

Zoznam urbanoným v Podolínci sme čerpali z internetových zdrojov a máp prístupných na internete (10) a zo zoznamu ulíc a okrskov (11) pre Voľby do Národnej rady SR. Poznatky týkajúce sa sémantiky funkčných členov sme získavali prostredníctvom rozhovorov s občanmi mesta. V meste Podolínec nachádzame spolu 22 názvov ulíc a námestí.

Dvojčlenné modely

Typ onymického modelu $A1 = HCH + U$ je prezentovaný modelom $A1 = HCH + U$, ktorý je kombináciou sémantického poľa $HCH + U$ v modeloch $A1 = HCH + U$ a $A1 = U + HCH$. Ide o jediný typ onymického modelu v tomto súbore.

Model $A1 = HCH + U$ (7): *Bernolákova ulica, Hviezdoslavova ulica, Kukučínova ulica, Mariánske námestie, Moyzesova ulica, Sládkovičova ulica, Štúrova ulica.*

Tento model ($A1 = HCH + U$) zastupuje najfrekvencovanejší model.

Model $A1 = U + HCH$ (5): *Ulica generála Štefánika, Ulica Jozefa Smreka, Ulica sv. Anny, Ulica Terézie Vansovej, Ulica Janka Hollého.*

Ďalšie modely nevytvárajú samostatné typy onymických modelov:

Model $A1 = PŮ + U$ (6): *Baštová ulica, Družstevná ulica, Kláštorňá ulica, Krumľovská cesta, Školská ulica, Tatranská ulica.*

Model $A1 = (U) + VL$ (1): *Hliník.*

Model $A1 = PČ + U$ (2): *Letná ulica, Zimná ulica.*

Model $A1 = FL + U$ (1): *Lesná ulica.*

Funkčné členy FA (fauna) a PN (príslušnosť k národu) neboli pri modelovaní použité.

3.3. Modelovanie urbanoným v Spišskej Belej

Prvá zachovaná písomná zmienka je z roku 1263 v donačnej listine uhorského kráľa Bela IV., kde je spomínaná hranica chotára Nemcov z Belej. Podľa novších historických výskumov počiatok Spišskej Belej súvisí s príchodom nemeckých kolonistov na Spiš,

čiasťočne už pred tatárskym vpádom v r. 1241, ale najmä tesne po ňom, keď sa Nemci usadili na území medzi už existujúcou maďarskou pohraničnou pevnosťou v Strážkach z 12. stor. a slovanskou osadou Stragar, neskôr Bušovce. (Novák, 2007).

Zoznam urbanoným v Spišskej Belej (spolu s mestskou časťou Strážky (S)) sme čerpali z internetových zdrojov a máp dostupných na internete (12) a zo Všeobecne záväzného nariadenia mesta č. 1/2020, kde boli priradené názvy novovzniknutým uliciam (13). V tomto meste je spolu 37 urbanoným. Poznatky týkajúce sa sémantiky funkčných členov sme získavali na internete.

Dvojčlenné modely

Typ onymického modelu $A1 = HCH + U$ zastupuje najpočetnejší model $A1 = HCH + U$, ktorý je kombináciou sémantického poľa $HCH + U$ v modeloch $A1 = HCH + U$ a $A1 = U + HCH$.

Model $A1 = HCH + U$ (8): *Greisingerova ulica, Haaszova ulica (S), Hviezdoslavova ulica, Kaltsteinova ulica, Petzvalova ulica, Štefánikova ulica, Vojtasova ulica, Weberova ulica.*

Tento model ($A1 = HCH + U$) zastupuje najfrekvencovanejší model.

Model $A1 = U + HCH$ (7): *Ulica 1. mája, Ulica Albína Meschára (S), Ulica generála Ludvíka Svobodu, Ulica kpt. Jána Nálepku, Ulica Ladislava Medňanského (S), Ulica Ladislava Novomeského, Ulica Slovenského národného povstania.*

Typ onymického modelu $A1 = PÚ + U$ zastupuje model $A1 = PÚ + U$, ktorý obsahuje kombináciu sémantického poľa $PÚ + U$ v modeloch $A1 = PÚ + U$ a $A1 = (Ú) + PÚ$.

Model $A1 = PÚ + U$ (7): *Družstevná ulica, Kúpeľná ulica, Moskovská ulica, Popradská ulica (S), Tatranská ulica, Továrenská ulica, Záhradná ulica.*

Model $A1 = (U) + PÚ$ (3): *Nad kaštieľom, Na Pľaci (S), Šarpanec.*

Typ onymického modelu $A1 = VL + U$ zastupuje najpočetnejší model $A1 = VL + U$, ktorý obsahuje kombináciu sémantického poľa $VL + U$ v modeloch $A1 = VL + U$ a $A1 = U + VL$.

Model $A1 = VL + U$ (7): *Hraničná ulica, Krátka ulica, Mierová ulica, Nová ulica, Partizánska ulica, Slnečná ulica, Športová ulica.*

Model $A1 = U + VL$ (1): *Ulica osloboditeľov.*

Ďalšie dva modely nevytvárajú samostatné typy onymických modelov:

Model $A1 = PČ + U$ (2): *Letná ulica, Zimná ulica.*

Model $A1 = FL + U$ (2): *Agátová ulica, Lipová ulica.*

Funkčné členy FA (fauna) a PN (príslušnosť k národu) neboli pri modelovaní použité.

3.4. Modelovanie urbanoným v Kežmarku

Kežmarok je historické (dnes okresné) mesto nachádzajúce sa na východe Slovenska v Prešovskom kraji. Vzniklo spojením troch sídlisk do urbanistického celku a získaním

mestských výsad od uhorského kráľa Bela IV. v roku 1269. Súčasťou histórie mesta boli časté boje; v kežmarskom chotári sa odohralo trinásť vojen, z toho jedna bola vyše storočná a prebiehala s blízkou Levočou o získanie práva skladu a druhá takmer 250-ročná, ktorú viedlo mesto s vlastným hradom. Slobodní mešťania odmietali nadvládu hradných majiteľov a búrili sa proti mnohým daňovým poplatkom. Do histórie mesta sa významne zapísali i Rákociho protihabsburské povstania, keď o Kežmarok zápasili dve silné skupiny miestodržiteľov krajiny. V Kežmarku sa nachádza aj významné evanjelické lýceum spolu s lyceálnou knižnicou, v ktorej sú ukryté vzácne literárne poklady autorov, po ktorých je pomenovaných viacero ulíc mesta. (14)

Zoznam urbanoným v meste Kežmarok sme čerpali zo zoznamu ulíc a námestí v Kežmarku dostupnom na Wikipédii (15) a máp na internete (16). V Kežmarku sme získali celkovo 73 názvov ulíc, námestí a iných urbanoným. Poznatky týkajúce sa sémantiky funkčných členov sme získavali na internete a rozhovormi s občanmi mesta.

Dvojčlenné modely

Typ onymického modelu $A1 = PÚ + U$ reprezentuje najpočetnejší model $A1 = PÚ + U$, ktorý obsahuje kombináciu sémantického poľa $PÚ + U$ v modeloch $A1 = PÚ + U$ a $A1 = (U) + PÚ$.

Model $A1 = PÚ + U$ (23): *Bardejovská ulica, Baštová ulica, Cintorínska ulica, Hradné námestie, Hradská cesta, Huncovská ulica, Južná ulica, Kláštorňá ulica, Kostolné námestie, Košická ulica, Lauškrounská ulica, Levočská ulica, Eubická cesta, Nábrežná ulica, Petržalská ulica, Poľná ulica, Severná ulica, Slavkovská ulica, Tatranská ulica, Továrenská ulica, Tvarožianska ulica, Weilburská ulica, Záhradná ulica.*

Model $A1 = (U) + PÚ$ (17): *Biela voda, Hradný vrch, Kamenná baňa, Kušníerska brána, Nad traťou, Nižná brána, Pod lesom, Pod traťou, Pradiareň, Pri zastávke, Priekopa, Starý trh, Strelnica, Suchá hora, Tehelňa, Trhovište, Vyšný mlyn.*

Typ onymického modelu $A1 = U + HCH$ reprezentuje najpočetnejší model $A1 = U + HCH$, ktorý obsahuje kombináciu sémantického poľa $U + HCH$ v modeloch $A1 = U + HCH$ a $A1 = HCH + U$.

Model $A1 = U + HCH$ (14): *Ulica Dávida Frölicha, Ulica Dr. Alexandra, Ulica Dr. Daniela Fischera, Ulica Fraňa Kráľa, Ulica gen. Štefánika, Ulica Ivana Stodolu, Ulica Janka Jesenského, Ulica Jonáša Záborského, Ulica Jakuba Kraya, Ulica Jána Chalupku, Ulica Karola Kuzmányho, Ulica Martina Lányiho, Ulica Pavla Jozefa Šafárika, Ulica Sama Tomášika.*

Model $A1 = HCH + U$ (9): *Hviezdoslavova ulica, Komenského ulica, Kukučínova ulica, Michalská ulica, Rázusová ulica, Štúrova ulica, Toporcerova ulica, Weinova ulica, Zochova ulica.*

Typ onymického modelu $A1 = VL + U$ zastupuje najpočetnejší model $A1 = VL + U$ a modely $A1 = U + VL$ a $A1 = (U) + VL$, ktoré obsahujú kombináciu sémantického poľa $VL + U$.

Model $A1 = VL + U$ (5): *Garbiarska ulica, Hlavné námestie, Možiarska ulica, Nová ulica, Krvavé pole.*

Model A1 = U + VL (3): *Námestie požiarnikov, Ulica obrancov mieru, Ulica mučeníkov.*

Model A1 = (U) + VL (1): *Sibot'.*

Okrem modelov vytvárajúcich typy onymických modelov sme zachytili aj jeden samostatný model: **Model A1 = FL + U (1):** *Gaštanová ulica.*

Funkčné členy PČ (príslušnosť k času), FA (fauna) a PN (príslušnosť k národu) sa pri modelovaní neuplatnili.

4. Frekvenčná analýza funkčných členov, typov a modelov skúmaných urbanoným

V tejto kapitole sa zameriavame na analýzu početnosti a sémantických príznakov funkčných členov. Následne predstavujeme frekvenčnú analýzu typov modelov a modelov urbanoným vo vybraných mestách. Pre väčšiu prehľadnosť uvádzame kvantitatívne údaje v tabuľkách.

4.1. Analýza frekvencie a sémantických príznakov funkčných členov

V nasledujúcich riadkoch priblížime početnosť a motiváciu funkčných členov tvoriacich onymické modely A1 v celom skúmanom súbore. Následne predstavíme frekvenčnú analýzu jednotlivých onymických modelov A1 a ich typov.

V skúmanom súbore sa uplatnilo 5 funkčných členov: príslušnosť k územi (PÚ), honorifikačná charakteristika (HCH), vlastnosť (VL), príslušnosť k času (PČ) a flóra (FL). Konkrétne hodnoty uvádzame v tabuľke 1.

PÚ (príslušnosť k územi)	HCH (honorifikačná charakteristika)	VL (vlastnosť)	PČ (príslušnosť k času)	FL (flóra)	FA (fauna)	PN (príslušnosť k národu)
70	67	25	6	5	0	0

Tabuľka 1. Početnosť funkčných členov v onymických modeloch A1 (celý súbor)

Na základe tabuľky 1 konštatujeme, že najfrekventovanejším funkčným členom v modeloch A1 (vzhľadom na celý súbor) je funkčný člen príslušnosť k územi (PÚ). V skúmanom súbore sa vyskytol 70-krát. Medzi sémantické príznaky daného funkčného člena môžeme zaradiť:

1.sémantický príznak podľa vzdialenejších objektov (vrchov, pohorí, regiónov, štátov, miest, obcí, hradov): *Bardejovská ulica, Hradská cesta, Hradské námestie, Hradný vrch, Huncovská ulica, Košická ulica, Krumľovská cesta, Lauškrounská ulica, Levočská ulica, Eubická cesta, Moskovská ulica, Petržalská ulica, Poľská ulica, Popradská ulica, Prešovská ulica, Tatranská ulica, Tvarožianska ulica, Slávkovská ulica, Šarpanec, Vsetínska ulica, Weilburská ulica,*

2.sémantický príznak podľa bližších objektov v rámci mesta:

- sémantický príznak podľa umiestnenia/polohy na určitom území, v istom bode: *Biela voda, Kamenná baňa, Kušníerská brána, Nižná brána, Pradiareň, Priekopa, Starý trh, Strelnica, Tehelňa, Trbovište, Vyšný mlyn,*
- sémantický príznakom podľa umiestnenia/polohy nad alebo pod objektom, smerom k objektu, pri objekte, pred alebo za objektom: *Južná ulica, Na Pľaci, Nad kaštieľom, Nad traťou, Podsadok, Pri zastávke, Severná ulica, ulica Za vodou,*
- sémantický príznak podľa objektov vytvorených človekom: *Baštová ulica, Cintorínska ulica, Družstevná ulica, Jarmočná ulica, Kláštorňá ulica, Kostolné námestie, Mýtna ulica, Nábrežná ulica, Obchodná ulica, Poľná ulica, Školská ulica, Továrnska ulica, Zámocká ulica.*

Druhým najfrekvencovanejším funkčným členom je honorifikačná charakteristika (CH), ktorý sme zaznamenali 67-krát. Sémantiku funkčného člena tvorí:

1. sémantický príznak zoslavňujúci rôzne výročia, udalosti a určité subjekty: *Ulica 1. mája, Ulica 17. novembra, Ulica Slovenského národného povstania,*

2. sémantický príznak honorifikujúci rôzne osoby rozlične profesiovo zamerané:

- spisovateľov: *Hviezdoslavova ulica, Kukučínova ulica, Sládkovičova ulica, Rázusova ulica, Ulica Fraňa Kráľa, Ulica Ivana Stodolu, Ulica Jána Chalúpku, Ulica Janka Hollého, Ulica Janka Jesenského, Ulica Janka Kráľa, Ulica Jonáša Záborského, Ulica Jozefa Smreka, Ulica Karola Kuzmányho, Ulica Ladislava Novomeského, Ulica Pavla Jozefa Šafárika, Ulica Sama Tomášika, Vansovej ulica,*
- výtvarných umelcov (maliarov, grafikov, výtvarníkov): *Ulica Ladislava Medňanského,*
- vedcov a polyhistorov: *Bernolákova ulica, Štúrova ulica,*
- politikov, vojakov a bojovníkov proti fašizmu, národovcov: *Námestie generála Štefánika, Toporcerova ulica, Ulica Albína Meschára, Ulica generála Ludvíka Svobodu, Ulica Jakuba Kraya, Ulica kpt. Jána Nálepku, Ulica Martina Lányiho, Weberova ulica,*
- ďalšie významné osobnosti (richtárov, mešťanostov, kniežat, kňazov, hercov, architektov, lekárov, pedagógov, športovcov, kozmonautov, historické osoby/osobností a pod.): *Greisigerova ulica, Haaszova ulica, Kaltsteinova ulica, Komenského ulica, Lubomírska ulica, Mariánska ulica, Mariánske námestie, Michalska ulica, Moyzesova ulica, Námestie svätého Mikuláša, Petzvalova ulica, Rastislavova ulica, Ulica Dávida Frölicha, Ulica Dr. Daniela Fischera, Ulica svätej Anny, Vojtasova ulica, Weberova ulica, Zámoyškého ulica, Zochova ulica.*

Pre funkčný člen VL (vlastnosť), vyskytujúci sa 27-krát, sú charakteristické predovšetkým tieto sémantické príznaky:

- sémantickým príznakom podľa reálnych alebo analogických vlastností ulice: *Hlavné námestie, Hraničná ulica, Krátka ulica, Krvavé pole, Mierová ulica, Nová ulica Okružná ulica, Sibohľ, Slniečna ulica,*
- sémantickým príznakom podľa vlastností skupín obyvateľov: *Budovateľská ulica, Farbiarska ulica, Garbiarska ulica, Námestie požiarnikov, Partizánska ulica, Športová ulica, Ulica duklianskych hrdinov, Ulica mučeníkov Ulica obrancov mieru, Ulica osloboditeľov,*
- sémantickým príznakom podľa minerálov, mineralizovaných prvkov ako metaforických vlastností ulice: *Hliník.*

Najmenej frekventovanými funkčnými členmi sú funkčné členy príslušnosť k času, ktorý je tvorený sémantickým príznakom času, napr.: *Letná ulica* a *Zimná ulica*, a funkčný člen flóra, (FL), vyskytujúci sa v našom súbore 5-krát, so sémantickým príznakom:

- podľa kríkov a stromov – *Agátová ulica, Gaštanová ulica, Lipová ulica,*
- podľa iných aspektov flóry – *Lesná ulica.*

4.2. Frekvenčná analýza typov modelov a modelov urbanoným

V tejto podkapitole analyzujeme početnosť jednotlivých typov modelov a modelov urbanoným z celého skúmaného územia. Frekvenciu onymických modelov zobrazujeme v tabuľke č. 2.

	Stará Eubovňa	Podolíneec	Spišská Belá	Kežmarok	SPOLU
A1 = PÚ + U	12	6	7	23	48
A1 = (U) + PÚ	2	0	3	17	22
A1 = HCH + U	11	7	8	9	35
A1 = U + HCH	6	5	7	14	32
A1 = VL + U	5	0	7	5	17
A1 = U + VL	2	0	1	3	6
A1 = (U) + VL	0	1	0	1	2
A1 = PČ + U	2	2	2	0	6
A1 = FL + U	1	1	2	1	5

Tabuľka 2. Početnosť onymických modelov A1 v skúmanom súbore.

Údaje v tabuľke 2 poukazujú na variantnosť sémantického poľa vybraných onymických modelov A1, čo sa premietlo do existencie troch typov onymických modelov.

1. najpočetnejší typ onymického modelu predstavuje $A1 = P\acute{U} + \acute{U}$, ktorý sa v súbore vyskytol celkovo 70-krát a vytvárajú ho 2 onymické modely so sémantickým poľom $P\acute{U} + \acute{U}$; $A1 = P\acute{U} + U$ (typu *Poľská ulica*) a $A1 = (U) + P\acute{U}$ (typu *Pradiareň*). Druhým najpočetnejším typom onymického modelu je typ $A1 = HCH + U$ vyskytujúci sa 67-krát. Vytvárajú ho taktiež 2 onymické modely, a to: $A1 = HCH + U$ (typu *Štúrova ulica*) a model $A1 = U + HCH$ (typu *Ulica Ladislava Novomeského*). Tretí typ onymického modelu, ktorý sa vyskytuje 25-krát, je $A1 = VL + U$. Vytvárajú ho 3 onymické modely so sémantickým poľom $VL + U$; $A1 = VL + U$ (typu *Krátka ulica*), $A1 = U + VL$ (typu *Ulica duklianskych brdínov*) a $A1 = (U) + VL$ (typu *Hliník*). Posledné dva modely s funkčnými členmi PČ a FL ($A1 = P\acute{C} + U$ a $A1 = FL + U$) nedisponujú variantným sémantickým poľom, a teda nevytvárajú typ onymického modelu.

Záver

Spiš je región, ktorý sa nachádza na severovýchode Slovenska. Vyznačuje sa bohatou históriou či kultúrnou rozmanitosťou. Tento región bol kedysi križovatkou obchodných ciest, čo vo veľkej miere prispelo k jeho kultúrnemu a ekonomickému rozkvetu. Bohatá minulosť regiónu je doložená nálezmi v archeológii, stredovekými mestami a dedinami s charakteristickou architektúrou a tradíciami. Motivácie pri vytváraní názvov urbanoným majú široké spektrum. Zaujímavé a netradičné pomenovania urbanoným sme zaznamenali v Kežmarku a menšom rozsahu aj v Starej Ľubovni, kde motivácia vzniku názvu určitého urbanonyma siaha do histórie mesta a súvisí s rôznymi bitkami, vojnami, udalosťami, ale aj obeťami a mučeníkmi; napr. *Toporcerova ulica* v Kežmarku je pomenovaná po jednom z mučeníkov bojujúcich za svoj kraj. V Starej Ľubovni je *Zámoyského ulica*, ktorá dostala názov podľa rodu Zámoyských, sídliačich v minulosti na Ľubovnianskom hrade. Viacero modelov s kombináciou sémantického poľa $P\acute{U} + U$ má motiváciu vzniku názvu na základe partnerských miest, napr. *Všetínska ulica*, *Lauškrounská ulica* a pod.

Ako naznačili údaje v tabuľke č. 2, v analyzovanom súbore urbanoným vybraných miest na Spiši majú z hľadiska počtu funkčných členov zastúpenie výlučne dvojčlenné modely, pričom najfrekvencovanejším modelom je $A1 = P\acute{U} + U$ (typu *Bardejovská ulica*), ktorého variantné sémantické pole zároveň vytvára aj najpočetnejší typ onymického modelu. Z hľadiska početnosti funkčných členov vyjadrujúcich ďalšie sémantické príznaky je najviac zastúpený funkčný člen lokácie, teda príslušnosti k územia (PÚ). Vysokú frekvenciu dosahuje aj funkčný člen honorifikačná charakteristika (HCH). Zo sémantického hľadiska teda v skúmaných spišských mestách dominuje tendencia pomenúvať urbanonymické objekty podľa iných (blízkyh i vzdialenejších) objektov, ktoré uľahčujú orientáciu v mestskom priestore, ako aj honorifikovať významné osobnosti spojené s históriou skúmaných miest i celého národa.

Poznámky

- (1) Ide iba o výberovú bibliografiu daných autorov, ktorí sa venujú problematike modelovania.
- (2) „Modelové chápanie onymie je založené na predstavovaní onyma na základe modelu. Pojem a termín model onyma je v centre modelového chápania onymie. Model je schéma javu alebo predmetu slúžiaca na jeho skúmanie a vysvetľovanie jeho podstaty.“ (Odaloš, 2023, s.7).
- (3) Táto historická udalosť je známa v dejinách pod názvom Poľský záloh. Žigmund Luxemburský dal poľskému do zálohu 2 hrady (Lubovňa a Podolíneček) spolu s ďalšími miestami panovníkovi Vladislavovi II. Habsburskému za 37 000 kôp grošov českých. Žigmundova kráľovská pokladnica bola prázdna, potreboval finančné prostriedky na vojnu, ktorú viedol proti Benátkam.
- (4) Dostupné na: <https://www.staralubovna.sk/historia-mesta/>, cit. 2024-03-11
- (5) Ide o neoficiálny názov novovznikajúcej mestskej štvrte, vytvárajúcej sa na území, ktoré bolo pôvodne extravilánom obce (dôkazom toho je anojkonymum Šibeničná hora, ktoré sa začína používať aj v rámci ojkonymického priestoru, na základe rozrastania sa intravilánu mesta).
- (6) Dostupné na: <https://www.staralubovna.sk/resources/File/vzn-c-53-o-urceni-nazvu-ulic-a-namesti-na-uzemi-mesta-sl.pdf>.
- (7) Dostupné na: <https://stara-lubovna.oma.sk/u>.
- (8) Dostupné na: <https://www.lms.sk/post/ak%C3%A9-bud%C3%BA-n%C3%A1zvy-ul%C3%ADc-v-novej-lokalite-na-%C5%A1ibeni%C4%8Dnej-hore>.
- (9) Dostupné na: <https://www.podolinec.eu/historia-a-rozvoj-mesta/>, cit. 2024-03-11
- (10) Dostupné na: <https://podolinec.oma.sk/u>
- (11) Dostupné na: https://www.podolinec.eu/resources/File/repvo_zoz_ulic_a_okrk.pdf
- (12) Dostupné na: <https://spisska-bela.oma.sk/u>
- (13) Dostupné na: <https://spisskabela.sk/wp-content/uploads/2020/07/VZN-1-nove-ulice-s-grafikou.pdf>
- (14) Dostupné na: <https://www.kezmarok.sk/zivot-v-meste/o-meste/historia/>, cit. 2024-03-11
- (15) Dostupné na: https://sk.wikipedia.org/wiki/Zoznam_ul%C3%ADc_a_n%C3%A1mest%C3%AD_v_Ke%C5%BEmarku
- (16) Dostupné na: <https://kezmarok.oma.sk/u>

LITERATÚRA

- BLANÁR, V. – MATEJČÍK, J. *Živé mená na strednom Slovensku. I. 1. Designácia osobného mena*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1978, 416 s.
- BLANÁR, V. – MATEJČÍK, J. *Živé mená na strednom Slovensku. I. 2. Distribúcia obsahových modelov*. Martin: Osveta, 1983, 647 s.

- BLANÁR, V. *Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky*. Bratislava: SJS pri SAV – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 2008, 77 s.
- BODNÁROVÁ, G. 2024. *História mesta Kežmarok*. Dostupné na <<https://www.kezmarok.sk/zivot-v-meste/o-meste/historia/>> [cit. 2024-03-11]
- DAVID, J. *URBANONYMUM*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.): *CzechEncy–Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné na <<https://www.czechency.org/slovník/URBANONYMUM>> [cit. 2024-03-08]
- Geografické názvy okresu Stará Ľubovňa*. Zodp. Red. PhDr. I. Findrová. Bratislava: Slovenský úrad geodézie a kartografie, 1989, 58 s.
- GONDEKOVÁ, V. *Synchronne modely a modelovanie vlastných mien čaju, kávy a cukrovíniiek*. In: *Nová filologická revue*, 2021, roč. 12, č. 1, s. 208 – 222.
- História mesta*. Dostupné na <<https://www.staralubovna.sk/historia-mesta/>> [cit. 2024-03-11]
- História a rozvoj mesta*. Dostupné na <<https://www.podolinec.eu/historia-a-rozvoj-mesta/>> [cit. 2024-03-11]
- CHOMOVÁ, A. Synchronne modely a modelovanie poisťných a bankových produktov. In: *Nová filologická revue*, 2020, roč. 11, č. 2, s. 139 – 155.
- KOLENČÍKOVÁ, N. Synchronne modely a modelovanie názvov vodiek. In: *Nová filologická revue*, 2021, roč. 12, č. 1, s. 195 – 207.
- KRŠKO, J. Vzťahové modely slovenských hydroným. In: O. Wolińska (ed.): *Języki zachodniosłowiańskie w XXI wieku. Tom 3. Współczesne języki słowiańskie*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2009, s. 99 – 108.
- NOVÁK, A. *História mesta Spišská Belá*. Dostupné na <<https://spisskabela.sk/mesto/historia-mesta/>> [cit. 2024-03-08]
- ODALOŠ, P. Modelovanie a modely chrématoným. In: I. Valentová (ed.): *19. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 28. – 30. apríla 2014. Zborník referátov*. Bratislava: Veda, 2015, s. 464 – 472.
- ODALOŠ, P. Synchronne modely a modelovanie vlastných mien piva. In: *Nová filologická revue*, 2021, roč. 12, č. 1, s. 180 – 194.
- ODALOŠ, P. Česko-slovenská škola onomastického modelovania. Modelovanie chrématoným. In: *Slavica Slovaca*, 2023, roč. 58, č. 1, s. 38 – 55.
- ODALOŠ, P. Modelovanie urbanoným stredoslovenských banských miest (Kremnica, Banská Štiavnica, Banská Bystrica). In: *Synchronia i diachronia – zbliženia i dialogi. Od świata do języka – stałość i zmiennosc w językach słowiańskich*. Toruń, 6-7 października 2023 roku. Toruń, 2024 (v tlači).
- PLESKALOVÁ, J. *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezku*. Jinočany: Nakladatelství a vydavatelství H&H, 1992, 152 s.
- ROŽAI, G. Synchronne modely a modelovanie vlastných mien nealkoholických nápojov. In: *Nová filologická revue*, 2021, roč. 12, č. 1, s. 166 – 179.

- SICÁKOVÁ, E. Pomenovacie modely hydroným z povodia Slanej. In: M. Považaj – P. Žigo (eds.): *Súradnice súčasnej onomastiky. Zborník materiálov zo 16. slovenskej onomastickej konferencie*. Bratislava: Veda – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 2007, s. 210 – 226.
- ŠRÁMEK, R. Toponymické modely a toponymický systém. In: *Slovo a slovesnosť*, 1972, roč. 33, s. 304 – 318.
- ŠRÁMEK, R. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 191 s.
- ZÁVODNÝ, A. Vzťahové a štruktúrne modely v hydronymii slovenských prítokov Moravy. In: J. Hladký (ed.): *Z hydronymie západného Slovenska. Zborník vedeckých štúdií*. Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2010, s. 83 – 90.

Accessible summary

The aim of our paper is to present modeling in onomastics and models of urbanonymy of selected towns in the Spiš region. These are the towns of Stará Ľubovňa, Podolíneč, Spišská Beľa and Kežmarok. We modeled on the basis of a modelling concept whose author is Pavol Odaloš. We analyzed the structure of A1 models and the functional members that create them. We focused on the semantic features and the frequency of the functional members within the models. In the analyzed set there are exclusively two-membered models. In terms of the frequency of functional members expressing other semantic features, the functional member belonging to the territory (PÚ) is the most represented. Moreover, a high frequency is reached by the honorific characteristic of the functional member (HCH). These models reflect the current thinking on how social, historical, or religious factors influence the formation of street names or other urbanonyms.

Publikácia je výstupom z grantu VEGA č. 1/0378/21 Synchronne modely a modelovanie toponým a kozmoným.